

Бу ақд-битим одамларнинг турмушларида ва кундалик ҳаётларида доим учраб ва такрорланиб турадиган муомалотлар жумласига киради. Бинобарин, унинг ҳукмларини ўқиб-ўрганиш асло фойдадан холи бўлмайди.

Ижара ҳақ ва тўлов маъносидаги «ажр» сўзидан олинган. Аллоҳ таоло айтади: **«(Мусо) деди: Агар хоҳлассанг, бу ишинг учун ажр (ҳақ) олишинг мумкин эди»** (Каҳф: 77).

Шаръий истилоҳдаги маъноси – ўзи аниқ ёки сифати аниқ бўлган бирон шахс ё нарсадан маълум ишга ёки маълум муддатга маълум ҳақ эвазига мубоҳ фойдаланишга тузилган битимdir.

Бу таъриф ижаранинг дуруст бўлиши шартлари ва унинг турларини қарийб қамраб олган таърифdir.

«Фойдаланишга тузилган битим» деган ибора билан рақаба (кул) устидаги битим чиқиб кетади, чунки у ижара эмас, байъ бўлади.

«Мубоҳ фойдаланиш» деган сўз билан зино ва шу каби ҳаром фойдаланишга бўлган битим чиқиб кетади.

«Маълум» деган сўз билан номаълум фойдаланиш тури чиқиб кетади, ундан нарсага битим тузиш дуруст бўлмайди.

«Ўзи аниқ ёки сифати аниқ бўлган бирон шахс ё нарсадан маълум ишга» деган

ибора билан ижаранинг икки хил бўлиши маълум бўлади:

1. Ижара ўзи аниқ ёки сифати аниқ бўлган бирон шахс ёки нарсадан фойдаланишда бўлиши. Ўзи аниқ бўлганга мисол: «Сенга шу ҳовлинини ижарага бердим» деганга ўхшашидир. Сифати аниқ бўлганга мисол: «Сенга мана бундай сифатдаги түяни юк ташиш ёки миниш учун ижарага бердим» деганга ўхшашидир.
2. Ижара маълум бир ишни адо этишга бўлиши. Фалон жойга етказиб қўйиш ёки девор қуриб бериш каби.

«Маълум муддатга» деган иборадан маълум бўлишича, ижара чекланган муддатга, масалан, бир кунгами ё бир ойгами бўлиши шарт қилинади.

«Маълум ҳақ эвазига» деган иборадан ижара ҳакининг миқдори аниқ бўлиши билинади.

Шу билан ижаранинг ҳар икки турининг саҳих бўлишининг қисқача шартлари ойдинлашади: ижара битими нарсанинг ўзига эмас, балки ундан фойдаланиш мубоҳ (яъни, ҳаром эмас) бўлмоғи ва маълум бўлмоғи, агар ўзи аниқ бўлмаган нарса бўлса, унинг сифати аниқ бўлиши, ижара муддати аниқ бўлиши, ижара ҳақи аниқ бўлиши.

Ижара Қуръон, Суннат ва ижмоъ билан жоиздир.

Аллоҳ таоло айтади: «**Энди агар сизлар учун (бала) эмизсалар, у ҳолда уларнинг** (эмизганликлари учун) **ажр-ҳақларини беринглар!**»

(Талоқ; 6).

«Агар хоҳласанг, бу ишинг учун ажр (ҳақ) олишинг мумкин эди»
(Каҳф: 77).

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳижрат учун сафар
қилганларида бир
кишини йўлбошчиликка ижарага олганлар.

Ибнул Мунзир унинг жоизлигига ижмоъ борлигини зикр қилган (Ал-ижмаъ:
144-б).

Хожат ҳам уни тақозо қиласи, чунки, фойдаланишларга бўлган ҳожат
нарсаларнинг
ўзига бўлган ҳожатга ўхшагандир.

Бирон кишини маълум бир иш учун, масалан, кийим тикиш, девор
уриш ё йўл
кўрсатувчилик қилиш учун ижарага олиш дурустдир. Расулуллоҳ
соллаллоҳу алайҳи ва
салламнинг ҳижрат сафарлари ҳақида Оиша розияллоҳу анҳодан
ривоят қилинганидек:
«Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан Абу Бакр розияллоҳу
анҳу биргаликда

Абдуллоҳ ибн Урайқит ал-Лайсийни ижарага олдилар, у моҳир йўл
кўрсатувчи эди»
(Бухорий (2263-2264) ривояти).

Уй-жой, дўконлар ва савдо ўринларини маст қилувчи ичимлик сотиш
каби
маъсиятлар учун ёки сигарет сотиш ё суратхона қилиш каби ҳаром
ишлар учун
ижарага бериш жоиз эмас. Чунки, бундай қилиш маъсиятга ёрдам
бериш бўлади.

Ижарачи ўзи ижарага олган нарсани бошқа бировга ижарага бериши
ва ўзининг
ўрнига ундан фойдаланишига имкон яратиб бериши жоиз бўлади.
Чунки, у (ижара
муддати ичидан) унинг мулкига айланди, энди хоҳ ўзи, хоҳ ўрнига
бошқа бир кишиси
ундан фойдаланиши мумкин. Лекин шарти шуки, иккинчи ижарачи
ундан фойдаланиш
ҳуқуқларида биринчи ижарачидек ёки ундан камроқ бўлиши керак,
ундан кўра зарари
кўпроқ бўлмаслиги лозим. Яъни, масалан, бир уйни яшаш учун
ижарага олган бўлса,
уни бошқа бировга ҳам фақат яшаш учун ёки ундан пастроқ нарса
учун ижарага
бериши жоиз, устахона ёки корхона қилиниши учун ижарага бериши
жоиз эмас.

Ҳаж, аzon каби тоат-ибодат амалларига ижарачи олиш дуруст эмас.
Чунки, булар

Аллоҳга қурбат (яқинлик) ҳосил қилинадиган амаллардир, улар учун ҳақ олиш уларни қурбат бўлишдан чиқариб қўяди. Фойдаси бошқаларга ҳам тегадиган муazzинлик, имомлик, Қуръон ва фикҳ таълим бериш, қозилик, муфтийлик каби ишларга байтулмолдан маош олиш жоиз бўлади. Чунки, бу улар учун эваз эмас, балки тоат учун ёрдамдир ва бу уни қурбат бўлишдан чиқариб қўймайди, ихлосга ҳам халал етказмайди.

Шайхулислом Ибн Таймия раҳимаҳуллоҳ айтади: «Фуқаҳолар қурбатлар учун ижарачи ёллаш билан қурбат аҳлининг маоши ўртасида фарқ борлигига иттифоқ қилганлар. Жангчилар, қозилар, муazzинлар ва имомларнинг маоши хилоғсиз жоиздир. Аммо, ижарачи ёллаш кўплар наздида жоиз эмасдир» (Мажмуъул-фатава: (30/206).

Яна айтади: «Аммо, байтулмолдан олинадиган нарса эваз ҳам, иш ҳақи ҳам эмас, балки у тоат устида ёрдам бўлиши учун ризқдир. Улардан ким Аллоҳ учун амал қилса, савобга эга бўлади, олаётган нарсаси эса тоат устида ёрдам бўлиши учун ризқдир» (Ал-фатавал-кубро: 5/407).

Ижарага берувчига ва ижарага оловчига лозим бўладиган ишлар:

Ижарага берувчи ижарачига ижара берилаётган нарсадан фойдаланишга тўла имконият яратиб бериши, масалан, ижарага берилаётган автомашинани тузатиб бериши ва уни юриш ва юк ортишга яроқли қилиб бериши, ижарага берилаётган уй-жойни яшашга тайёрлаб, бузилган жойларини тузатиб, барча қулайликларини муҳайё қилиб бериши лозим.

Ижарачи ижара муддати ниҳоясига етганда ўзи сабабчи бўлган камчиликларни бартараф этиши лозим.

Ижара икки томондан – ижарага берувчи ва ижарага оловчидан – бўлган лозим битимдир. Чунки, у байънинг бир тури бўлиб, унинг ҳукмини олади. Икки тараф ҳам бир-бирининг розилигисиз уни бузишга ҳакли бўлмайдилар. Фақат, қачонки ижарачи битим тузиш пайтида билмаган бирон айб кейин маълум бўлса, у битимни бузишга ҳакли бўлади.

Ижарага берувчи ижарага оловчига ижарага берилаётган нарсани топшириши ва ундан фойдаланишга имконият қилиб бериши лозим. Агар бир нарсани ижарага

берса-ю, тўла муддат ичида ёки унинг бир қисмида ундан фойдаланишга имкон бермаса, у умуман ижара ҳаққига ҳақли бўлмайди ёки уни тўла-тўкис олишга ҳақли бўлмайди. Чунки, у ижара битими ўз ичига олган нарсани ижарачига топширмади. Шундай экан, энди фақат ижарачига фойдаланишига имкон қилиб берган нарсаси учунгина ҳақ олишга ҳақли бўлади. Агар у ижарачига фойдаланишга имкон қилиб берган бўлса-ю, ижарачи уни тўла муддат ёки муддатнинг бир қисмида фойдаланмай ташлаб қўйса, у барча ижара ҳақини тўлаши лозим бўлади. Чунки, ижара лозим битимдир, унинг тақозоси – ижарага берувчи тўлов ҳақини олишга, ижарага олувчи олган нарсасидан фойдаланишга эга бўлишидир.

Ижара битими қўйидаги ҳолларда бузилади:

Биринчи: Агар ижарага берилган нарса талафотга учраса. Масалан, от-уловни ижарага берган бўлса-ю, у ўлиб қолса, ёки уй-жойни ижарага берган бўлса-ю, у вайрон бўлса, ёки ерни экиш учун ижарага берса-ю, сув узилиб қолса.

Иккинчи: Ижара битими тузилишидан қасд қилинган ғараз кетса ҳам ижара бузилади. Масалан, ўзини даволатиш учун бирон табибни ижарага

олган бўлса-ю,
кейин тузалиб қолса.

Бир киши бир иш учун ижарага олинган бўлса-ю, касал бўлиб қолса,
ўрнига шу
ишни қиладиган бирон кишини унинг ҳисобидан қўйилади. Илло, агар
ўша ишни фақат
ўзи амалга оширишини шарт қилган бўлса (ундай қилинмайди), чунки,
ўша ишни бошқа
одам қилиши билан мақсад амалга ошмай қолиши мумкин. У ҳолда
ижара оловчи у
ишни бошқа одам қилишини қабул қилиши лозим бўлмайди. Балки,
ижара оловчи то
ижара олинган шахс тузалиб кетгунича кутиб туриш ёки битимни
бузиш ўртасида
ихтиёри бўлади.

Ажир (яъни, ижарага олинган шахс, ишчи, мардикор) икки хил: хос ва
муштарак
бўлади. Хос ажир маълум муддатга ижарага олинган бўлади ва ундан
фақат бир киши
фойдаланади, бошқа бирор ундан фойдаланишда шерик бўлмайди.
Муштарак ажирдан
фойдаланиш унинг ишига қараб ўлчанганд бўлади, ундан фойдаланиш
фақат битта
шахсга хос бўлмайди, балки у бир вақтнинг ўзида бир жамоатнинг
ишини қабул
қилиши ҳам мумкин бўлади.

Хос ажир янглиш содир қилиб қўйган жиноятига зомин (жавобгар)

бўлмайди, яъни,
масалан, у ишлатадиган асбоб-ускуна синиб қолса, (у тўламайди).
Чунки, у
эгадорнинг ноиби саналади ва вакилга ўхшаб у ҳам жавобгар
бўлмайди. Борди-ю,
бепарволик ё ҳаддан ошиш сабабли талафот етказса, жавобгар бўлади.

Аммо, муштарак ажир талафотига сабаб бўлган нарсага жавобгар
бўлади. Чунки, у
иш ҳақига фақат иши билан лойик бўлади. У ўз иши учун жавобгар
экан, демак, ўзи
жавобгар бўлган ишдан келиб чиқсан нарсага ҳам жавобгар бўлади.

Ажирнинг иш ҳақи битим билан лозим бўлади. У қачонки,
зиммасидаги ишни
топширганидан кейин ёки ундан фойдаланиш тўла бўлганидан кейин
ёки ижарага
олинган нарсани муддати битгач, топширганидан кейингина иш
ҳақини талаб қилишга
ҳақли бўлади. Чунки, ажирнинг иш ҳақи фақат ишини адо этганидан
кейингина
берилади.

Ажир ишни пишиқ-пухта бажариши ва тўла-тўқис амалга ошириши
лозим, ишида
кўзбўямачилик қилиши ёки хиёнатга қўл уриши ҳаромдир.
Шунингдек, у ўзи ижарага
(ишга) олинган муддат давомида ишни давомий равишда, бир текис
қилиши, вақтини
бекор ўтказмаслиги, ўзига топширилган ишни адо этишда Аллоҳдан

тақво қилиши
лозим.

Ижараби (иш эгаси) ажир ишини тугатганидан сўнг унинг иш ҳақини тўла-тўкис бериши лозим. Чунки, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ажирга иш ҳақини тери қуримасидан туриб беринглар!», деганлар (Иbn Можа (2443) Иbn Умар розияллоҳу анҳумодан ривоят қилган). Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинган ҳадисда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтганлар: «Аллоҳ таоло деди: Уч киши борки, қиёмат куни Мен уларнинг душмани бўламан: Менинг номим билан аҳд бериб, сўнг унга хиёнат қилган одам; хурозод одамни қул қилиб сотиб, пулини еган одам; ажир (ишчи) ёллаб, ундан тўла фойдаланган, сўнг ҳаққини бермаган одам» (Бухорий (2227), Иbn Можа (2442) ривоятлари).

Ажирнинг иши унинг зиммасида омонатdir, ишини тўла-тўкис ва пишиқ-пухта бажариши ва унга холис муносабатда бўлиш билан омонатга риоя қилиши лозим.

Ажирнинг иш ҳақи ижарабининг зиммасида қарз ва фарз бўлган ҳақдир, уни чўзиб юрмасдан ва камайтирмасдан бериши лозим, валлоҳу аълам.